

Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет
Кафедра фінансово-економічної безпеки та інтелектуальної власності

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

на тему:

«Організаційно-правовий механізм формування стратегій економічної безпеки держави»

Студента 1-го курсу магістратури
Групи ФЕБм-12
Галузі знань 1801 – специфічні категорії
Спеціальності 8.18010014 «Управління
фінансово-економічною безпекою»
Кучмія М.Я.

Керівник _____

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Тернопіль, 2016 рік

Зміст

Вступ.....	
1. Теоретичні та методологічні засади економічної безпеки країни.....	
2. Аналіз економічних стратегій в Україні.....	
3. Міжнародний досвід побудови дієвої економічної стратегії держави.....	
Висновки.....	
Список використаних джерел.....	

Вступ

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що досить негативні тенденції погіршення соціально-економічної безпеки поставило на передній план актуальне питання щодо розроблення та втілення в життя стратегії гарантування економічної безпеки України. Це завдання, на сьогоднішній день, являється пріоритетним та потребує посиленої уваги з боку владних структур, політичних партій, науковців та громадськості. Це питання являється настільки важливим тому, що економічна безпека гарантує незалежність держави і є умовою її прогресивного економічного розвитку та зростання добробуту громадян. Вихід економічної безпеки держави на високий рівень, може бути можливим лише за умов дотримання чітко продуманої та сформованої стратегії і тактики.

При затвердженні стратегії важливим аспектом являється визначення мети і завдань системи гарантування економічної безпеки та напрямків їх розв'язання, а також форм і методів застосування відповідних сил і засобі, можливість їхнього перегрупування в критичних ситуаціях, створення резервів для нейтралізації та локалізації можливих загроз.

Також, досить важливим питання є чітке окреслення стратегічних цілей, дуже важливим є не планувати їх тактичними заходами, вимушеними, але потрібними задля досягнення певної стратегічної мети, отже, визначення стратегії сприятиме всебічному функціонування системи гарантування економічної безпеки, здійсненню ефективної політики економічної безпеки.

На мою думку, стратегія повинна прокладати дорогу до зміни України на економічно розвинуту країну, здатну самостійно забезпечувати власну оборонну міць і відповідний рівень життя суспільства.

Аналіз останніх публікацій показує, що даною тематикою займалося ряд науковців серед яких: Г. Пастернак-Таранушенком, О. Белов, М. Петлюра, О. Власюк, Х. Маховський, Ю. Похомов та інші.

Метою дослідження виступає висвітлення формування економічної стратегії, як запоруки економічної безпеки.

Для досягнення зазначеної мети нею хіно вирішити наступні **завдання**:

- визначити поняття економічної безпеки;
- дослідити структуру економічної безпеки;
- проаналізувати стратегії економічного розвитку держави, які було використано в Україні;
- проаналізувати дієві економічні стратегії розвинутих держав світу.

Об'єктом дослідження виступає стратегія економічної безпеки як механізм формування безпеки держави.

Предметом є організаційні та правові механізми формування стратегії економічної безпеки.

В ході роботи використовувались такі **методи дослідження**: історичний, системний, порівняльно-правовий, аналітичний та спеціально-юридичний.

1. Теоретичні та методологічні засади економічної безпеки країни.

Переосмислення параметрів національної і світової безпеки відбувалося разом із процесом глобалізації економічних та інформаційних зв'язків, науковим та технічним прогресом, розширенням гуманітарних й міграційних процесів, політичними трансформаціями. У розвинутих країнах акценти поступово змінюються в бік фінансово-економічних, інформаційних, гуманітарних та екологічних вимірів безпеки життєдіяльності як окремого громадянина, так і держави. Безпека економічного розвитку становить ключову складову політики кожної країни. Особливо актуальною вона є для країн, які знаходяться у процесі систематичних трансформацій [1, с.14].

Економічна безпека держави є важливою ланкою цілісної безпеки держави, являється базовою умовою дотримання національних інтересів, оскільки саме економіка є рушійною силою розвитку держави. Саме тому, на мою думку, дослідження піднятого питання являється завжди пріоритетними для науковців.

Поняття «економічна безпека» вперше було вжито ще в 1944 р. Г. Пастернак-Таранушенком. Вітчизняний дослідник О. Белов визначає економічну безпеку - «як стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, суспільства, держави». М. Петлюра, в свою чергу, зазначає що економічна безпека держави є тільки однією з найважливіших складових цілісної системи національної безпеки як комплексу захисту національних інтересів, а вирішальною умовою дотримання і реалізації національних інтересів [2, с.26].

Ще один представник когорти вітчизняних економістів О. Власюк для визначення економічної безпеки використав науковий підхід, зазначивши, що економічна безпека має розглядатися як складна полі структурна наука, яка, за аналогією з безпекою екологічних, біологічних, технічних систем тощо, є наукою про безпеку (точніше - «життєздатність») соціально-економічних

систем різних рівнів ієрархії (особа, домашнє господарство, галузь, регіон, сектор економіки, національна економіка, світове господарство) [3, с.48].

Міністерство економіки України своїм наказом «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» визначило економічну безпеку як стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави [4].

Схожі обставини, також виникають при загостренні міжнародних відносин, виникненні озброєних конфліктів, дестабілізації внутрішньої політичної, економічної ситуації в країні, змінах демографічної ситуації, терористичних нападах, збільшення дискримінаційного тиску на домінуючі економічні спільноти чи політичні союзи, стихійних лихах та екологічних катастрофах а державі чи за її межами.

Забезпечення економічної безпеки слід сприймати через призму забезпечення стабільного стану внутрішньої ситуації в межах країни, а також як елемент, що відіграє важливу роль у міжнародних відносинах.

Високий рівень економічної безпеки можна досягти у випадку коли рівень залежності країни домінуючої, мається на увазі домінуючої економічному, військовому чи політичному відношенні групи країн, не перевищує граничних меж, які можуть призвести до втрати суверенітету, послаблення економічної стабільності, суттєве зниження рівня і якості життя суспільства або ж відхилення від глобальних стратегічних цілей.

Звісно, однією з основних умов раціональної економічної політики є наближення до принципів держави, які стосуються політики, економіки та оборонної сфери. Найголовніші інтереси будь-якої держави зосереджені на підтриманні безпеки у всіх її проявах.

Зміни в глобальній спільноті, що сталися на зламі віків, зумовили переоцінку поняття безпеки, особливо в плані більшої уваги до економічних чинників. Процеси глобалізації і регіоналізації зумовлюють необхідність

повноцінного включення держави у динаміку світової цивілізації, ефективного балансування між інтересами держав-сусідів, а також вивчення тих зовнішніх чинників, які обмежують потенціал розвитку [4].

Одним із основних факторів економічної безпеки держави є конкурентоспроможність її економіки. Низький рівень економічної потужності та конкурентної позиції на світовому ринку спричиняє певні загрози, а саме: втрата переваг у стратегічних галузях, що може становити безпеку для країни, що в свою чергу, як правило, зумовлює пріоритети протидії загрозам.

Також, важливим фактором економічної безпеки держави виступає добробут населення. Некомпетентна економічна політика держави, що призводить до низького соціального рівня населення та викликає високий рівень бідності та криміналізації, без сумніву, становить досить велику небезпеку для успішного та стабільного розвитку країни.

Американські вчені вважають, що економічна безпека повинна відповідати, принаймні, двом умовам. По-перше, це постійна самостійність економіки країни, що дозволяє самостійно приймати важливо стратегічні рішення для країни самостійно. По-друге, це збереження досягнутого рівня життя населення та можливість його подальшого розвитку, прогресу.

Х. Маховський висловив власні вимоги до економічної безпеки. Економічна безпека, на його думку, повинна бути на стільки незалежною. Щоб на неї не мали вплив стратегічні партнери держави, тобто щоб рішення які приймаються державою не були комерційними.

Як видно з вище наведених тверджень, поняття «економічна безпека» включає в себе складну внутрішню структуру. Недоліком який присутній у всіх концепціях є відсутність комплексного підходу до усіх пов'язаних елементів економічної безпеки. Економічна безпека – це не лише стан захищеності національних інтересів, але і готовність, і здатність інститутів влади створювати механізми реалізації та захистів національних інтересів,

розвитку вітчизняної економіки, підтримку соціально-політичної системи суспільства. В умовах кризи, та теперішньої не стабільної ситуації підхід до забезпечення економічної безпеки повинен бути багатограним та не стандартними. Саме тому найбільш логічна та ефективна характеристика економічної безпеки повинна в себе включати такі важливі елементи [11, с.9]:

- незалежність економіки, яка в сучасних умовах означає можливість контролю держави за національними ресурсами, досягнення такого рівня виробництва ефективності і якості продукції, який забезпечував би її конкурентоспроможність і дозволяв нарівно брати участь у світовій торгівлі;

- захист власності у всіх її формах, створення привабливих та надійних умов для ведення підприємницької діяльності, заборона чинників, здатних дестабілізувати ситуацію (жорстка політика щодо протидії рейдерським захопленням, подолання корупції у владі, судовій системі, обґрунтована зовнішньоекономічна політика);

- економічний прогрес, що передбачає створення сприятливого клімату для інвестицій та інновацій, постійну модернізацію виробництва, державну підтримку стратегічних галузей, пошук нових напрямків, що є необхідними умовами стійкості і самозбереження національної економіки.

Складовими економічної безпеки відповідно до «Методики розрахунку рівня економічної безпеки України», затвердженої Міністерством економіки України є [4]:

1. Макроекономічна безпека – це стан економіки, при якому досягається збалансованість макроекономічних відтворювальних пропорцій.

2. Фінансова безпека – це такий стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання.

3. Інвестиційна безпека - це такий рівень національних та іноземних інвестицій (за умови оптимального їх співвідношення), який здатен забезпечити довгострокову економічну динаміку при належному рівні фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів.

4. Демографічна безпека – це такий стан захищеності держави, суспільства та ринку праці від демографічних загроз, при якому забезпечується розвиток України з урахуванням сукупності збалансованих демографічних інтересів держави, суспільства й особистості відповідно до конституційних прав громадян України.

5. Науково-технологічна безпека - це такий стан науково-технологічного та виробничого потенціалу держави, який дає змогу забезпечити належне функціонування національної економіки, достатнє для досягнення та підтримки конкурентоздатності вітчизняної продукції, а також гарантування державної незалежності за рахунок власних інтелектуальних і технологічних ресурсів.

6. Енергетична безпека – це такий стан економіки, який забезпечує захищеність національних інтересів у енергетичній сфері від наявних і потенційних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру, дає змогу задовольнити реальні потреби в паливно-енергетичних ресурсах для забезпечення життєдіяльності населення та надійного функціонування національної економіки в режимах звичайного, надзвичайного та воєнного стану.

7. Продовольча безпека - це такий рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-економічну та політичну стабільність у суспільстві, стійкий та якісний розвиток суспільства, сім'ї, особи, а також сталий економічний розвиток держави.

8. Соціальна безпека - це такий стан розвитку держави, при якому держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз.

9. Зовнішньоекономічна безпека - це такий стан відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників та створення сприятливих умов розвитку економіки завдяки її активної участі у світовому розподілі праці [3, с.47].

Однією з основних ознак економічної безпеки є те, що вона є фундаментом для ефективного функціонування всіх елементів, які входять у систему держави (військовий елемент, технічний, продовольчий, екологічний).

Для кращого розуміння суті економічної безпеки важливо зрозуміти її зв'язок з поняттями «розвиток» і «стійкість». Розвиток - один із складових економічної безпеки. Адже, якщо економіка не розвивається, то різко падають можливості її виживання, а також опір та пристосованість до внутрішніх та зовнішніх загроз.

Стойкість і безпека – найважливіші характеристики економіки як єдиної системи, їх не треба протиставляти, з них кожна по-своєму характеризує стан економіки. Стойкість економіки характеризує міцність і надійність її елементів, вертикальних, горизонтальних та інших зв'язків у середині системи, здатність вирішувати внутрішні та зовнішні «навантаження». Безпека – це стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору його здатності до самовиживання в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз, а також дії непередбачених і важко прогнозованих факторів. Чим більш стійка економічна система, тим життєздатніша економіка, і оцінка її безпеки буде досить високою. Порушення пропорцій і зв'язку між різними компонентами системи веде до дестабілізації і є сигналом переходу економіки від безпечного стану до небезпечного [5, с.13].

Чим більш стійка економічна система, тим більш життєздатною є економіка, отже і оцінка її безпеки буде досить високою. Порушення гармонії між різними компонентами системи веде до дестабілізації і є сигналом переходу економіки безпечного стану до небезпечного

Варто зазначити, що саме в системі критеріїв та показників реалізується суть економічної безпеки. Критерії економічної безпеки – найважливіші процеси, які відображають зміст економічної безпеки. Оцінка безпеки яка базується на критеріях включає в себе такі оцінки як: ресурсного потенціалу і можливостей його розвитку; рівня ефективності використання ресурсів, капіталу і праці, з точки зору його відповідності найбільш розвинутим країнам; конкурентоспроможності економіки; цілісності територій та економічного простору; суверенітету, незалежності і можливості запобігти зовнішній загрозі, соціальної рівноваги та умов запобігання і вирішення соціальних та політичних конфліктів.

Економічна безпека концентрується не так на показник, а більше на їх порогових значеннях. Порогові значення – граничні значення, недотримання яких заважає нормальному ходу розвитку різних елементів відтворення, призводить до формування негативних, руйнівних тенденцій у сфері економічної безпеки. Таким прикладом являється рівень безробіття, величезним розрив між доходами у різних класах суспільства, темпи інфляції та інше. Наближення до їх граничного допустимого значення означає, що похитнулася соціально-економічна стабільність та веде до реального підриву економічної безпеки. З точки зору зовнішніх загроз як індикатори можуть виступати гранично допустимий рівень державного боргу, збереження або втрата позицій на світовому ринку, залежність національної економіки та її найважливіших секторів (включаючи оборонну промисловість) від імпорту закордонної техніки, комплектуючих виробів або сировини.

Вважаю за необхідне зазначити, що найвищий ступінь економічної безпеки досягається у тому разі, якщо весь комплекс показників знаходиться

в допустимих межах своїх граничних значень, а порогові значення одного показника досягаються не зашкоджуючи значенням інших показників. Для прикладу, зниження темпу інфляції до граничного рівня не повинно призвести до підвищення рівня безробіття над допустимим рівнем, або зниження дефіциту бюджету до граничного значення – до повного замороження й падіння виробництва тощо.

З вище вказаного можна зробити висновок, що за межами значень порогових показників національна економіка, як правило, втрачає здатність до стрімкого саморозвитку, втрачається конкурентоспроможність на зовнішніх і внутрішніх ринках, стає об'єктом експансії інтернаціональних і транснаціональних монополій, само знищується проявами корупції, криміналу, потерпає від проявів зовнішнього та внутрішнього грабунку національного багатства.

Доцільно виділити показники, які характеризують економічну безпеку:

- економічний ріст (динаміка і структура національного виробництва та доходу, показники об'єктів і темпів промислового виробництва, галузева структура господарства і динаміка окремих галузей, капіталовкладення тощо);

- природно-ресурсний, виробничий, науково-технічний потенціал країни;

- динамічність і адаптивність господарського механізму, а також його залежність від зовнішніх факторів (рівень інфляції, дефіцит консолідованого бюджету, дія зовнішньоекономічних факторів, стабільність національної валюти, внутрішню і зовнішню заборгованість);

- якість життя (ВВП на душу населення, рівень диференціації доходів, забезпеченість основних груп населення матеріальними благами і послугами, працездатність населення, стан навколишнього середовища тощо) [5, с.18].

Порогові рівні зниження безпеки можна охарактеризувати системою показників загальногосподарського і соціально-економічного значення, зокрема:

- гранично допустимий рівень зниження економічної активності, обсягів виробництва, інвестування і фінансування, за межами якого неможливий самостійний розвиток країни на технічно сучасному, конкурентоспроможному базисі, збереження демократичних засад суспільного ладу, підтримка оборонного, науково-технічного, інноваційного, інвестиційного та освітньо-кваліфікаційного потенціалу

- гранично допустиме зниження рівня і якості життя загальної маси населення, за межами якого виникає загроза втрати найбільш продуктивної частини національного людського капіталу і нації як органічної частини цивілізованої спільноти;

- гранично допустимий рівень зниження витрат на підтримку і відтворення природно-екологічного потенціалу, за межами якого виникає небезпека незворотного руйнування елементів природного середовища, втрати життєво важливих ресурсних джерел економічного росту, а також значних територій проживання, розміщення виробництва і рекреації населення, шкоди здоров'ю сучасного і майбутнього покоління та інше.

Критеріями належного стану економічної безпеки країни є такі:

а) у матеріально-сировинній сфері:

- народне господарство повинно забезпечуватися достатнім для сталого розвитку обсягами сировинних ресурсів ті інвестиційних товарів;

- потрібні достатні обсяги державних резервів і запасів стратегічно важливих видів продукції і товарів, у тому числі товарів критичного імпорту;

- потрібен обсяг споживчих товарів, доступних для підтримання соціально прийнятих рівнів споживання населення;

б) у сфері господарського механізму:

- фінансово-бюджетна і грошово-кредитна системи повинні бути здатні забезпечувати стійкий розвиток національної економіки;

- повинні існувати умови для стабільного розвитку СГД, які діють відповідно до чинного законодавства і в рамках загального відтворювального процесу;

- необхідний випереджальний розвиток науково-технічного й інноваційного потенціалів для забезпечення стійкого економічного зростання;

- потрібна консолідованість економічних інтересів громадян, СГД, регіонів, держави у напрямі стійкого економічного розвитку;

- інститути державної влади повинні мати можливість здійснювати дієву політику щодо реалізації і захисту національних економічних інтересів;

- рівень життя населення і ступінь соціального розшарування мають уможливити поєднання стимулів економічного зростання із збереженням суспільної злагоди;

в) у сфері взаємодії із світовою економічною системою:

- повинно забезпечуватися ефективне включення національної економіки у світову господарську систему, що поєднує у собі розвиток експортного потенціалу, задоволення потреб внутрішнього ринку, захист вітчизняних товаровиробників і розвиток їхньої міжнародної конкурентоспроможності;

- включення в міжнародні валютно-фінансові відносини має сприяти забезпеченню сталості грошово-фінансової системи;

- критичний імпорт стратегічних ресурсів повинен забезпечуватися достатнім обсягом валютних ресурсів і відбуватися на диверсифікованій основі [7, с.54].

2. Аналіз економічних стратегій в Україні.

Нові тенденції у світогосподарській системі, пов'язані з її глобалізацією, переструктуризація світової економіки, зростання дефіциту енергоресурсів, розпад Радянського Союзу, всі ці аспекти змусили Україну, як самостійну і незалежну державу, будувати власну економіку, що зумовило необхідність розробки стратегії економічної безпеки держави.

Також, на економіку України, на той час, ще впливала економічна криза, що охоплювала СРСР.

Дана ситуація яка склалася в економіці, тай взагалі у державі потребувала рішучих заходів. Такі заходи були відображені в Посланні президента України Леоніда Кучми до Верховної Ради України «Шляхом радикальних економічних змін». У жовтні 1994 року вони отримали схвалення Верховної Ради.

Нова соціально-економічна стратегія передбачала такі основні напрямки та завдання [21]:

- фінансова стабілізація, що включає зниження податків, подолання платіжної кризи, поглиблення банківської реформи;
- регульована та контрольована з боку держави поетапна лібералізація цін;
- повна структурна перебудова виробництва з метою створення ринкової економіки, яка має базуватися на приватному секторі;
- децентралізація управління економікою;
- лібералізація сфери зовнішньоекономічних зв'язків;
- реформа заробітної плати, соціальної допомоги та соціального страхування

В результаті запровадження цієї стратегії у 1999 році проявилися ознаки економічної стабільності. В основному було подолано падіння виробництва валового внутрішнього продукту. Обсяг промислового

виробництва зріс на 4,3 %, на 7,5 % зросли обсяги житлового будівництва. Була яскраво виражена позитивна тенденція скорочення дефіциту Державного бюджету України. Та було досягнуто відносно низький рівень інфляції.

Загалом за це період, а саме друга половина 90-х рр., було сформовано основні атрибути національної економіки, такі як: грошова, фінансова, платіжна, податкова, митна та банківська системи.

У 2000 році своє відображення у Посланні Президента України до Верховної Ради України знайшли подальші пріоритети розвитку України. Це звернення отримало назву «Україна: поступ у ХХІ століття. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004рр.». Основним завданням було визначено реалізацію політики економічного розвитку та зростання. Було поставлено за мету забезпечити зростання в 1,3-1,4 рази реальних доходів населення, продуктивну зайнятість 1 млн. нових робочих місць, поступово підвищити мінімальний рівень трудових пенсій до межі прожиткового мінімуму [22].

У відповідності до поставлених завдань урядом В. Ющенка було розроблено програму діяльності «Реформи заради добробуту», яку було прийнято у квітні 2000 року Верховною Радою. Проте, варто зауважити, що протягом 2000 року помітні процеси економічного зростання не супроводжувалися відчутними якісними перетвореннями у вітчизняній економіці.

Хотілося б зазначити, що науковці виокремлюють період з 1991 по 2004 роки, як період успішних реформ в економіці. Вони обґрунтовують свою думку тим, що фактично з нуля було сформовано головні атрибути економіки, що в свою чергу визначають економічну інфраструктуру незалежної держави. За ці роки було сформовано основний «каркас» ринкової інфраструктури та ринкових інститутів, затверджено основи законодавчої бази. Також, було докорінно перебудовано економічні функції

держави . Замість системи директивного управління сформовано основні важелі та інструменти державного регулювання.

Протягом 2000-2003 років ВВП зріс на 32,9%, обсяги промислового виробництва збільшилися на 60,3% , оборот роздрібної торгівлі – на 71,4%. В економіці відбувалися позитивні якісні зрушення.

Проаналізуємо якісні зміни в економіці на прикладі росту ВВП.

Таблиця 2.1.

Структура ВВП за доходами (у фактичних цінах, у відсотках до ВВП)

	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.
Оплата праці найманих працівників	42, 3	42,3	45,7	45,3
Валовий прибуток, змішаний дохід	40,9	44,3	42,1	42,6
Чисті податки на виробництво та імпорт	16,8	13,4	12,2	12,1

Джерело: [20, с.48]

Таблиця 2.2.

Структура ВВП за видатками (у фактичних цінах, у відсотках до ВВП)

	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.
Кінцеві споживчі витрати	75,2	76,6	75,4	77,2
З них: домашніх господарств;	54,3	55,0	55,1	55,2
сектора загальнодержавного управління	18,6	19,6	18,4	20,4
Валове нагромадження	19,8	21,8	20,2	20,1
Чистий експорт	+5,0	+1,6	+4,4	+2,7

Джерело:[20, с.48]

З вище наведених таблиць вбачається, що у 2000-2003 рр. спостерігалася тенденція, що збільшувала потенціал економічного зростання. За рахунок відносного зростання кінцевих споживчих витрат домашніх господарств зменшилася частка валового нагромадження основного капіталу та позитивного сальдо зовнішньоекономічних зв'язків.

Також, наведений, в таблицьках, аналіз міжгалузевих пропорцій свідчить про поступове подолання негативних наслідків, що мали місце в роки економічної кризи, та позитивні зрушення відтворювального процесу, що мають перспективу.

В подальшому процесі стратегічного розвитку України втілювалися в «Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки». Цю стратегію було затверджено Президентом України Леонідом Кучмою 28 квітня 2004 року.

Цією стратегією Україна поставила перед собою такі завдання: створення передумов для набуття повноправного членства в Європейському Союзі; забезпечення сталого економічного зростання; утвердження інноваційної моделі розвитку; соціальна переорієнтація економічної політики.

У стратегії зазначалося, що виконання завдання стосовно європейської інтеграції значною мірою залежить від прогресу на головному напрямку – забезпечення сталого зростання та прискореного подолання на цій основі розриву в обсягах ВВП на одну особу між Україною та державами-членами ЄС.

У такій ситуації досить важливим було реалізувати стратегію випереджального розвитку, яка могла б забезпечити щорічні темпи зростання ВВП в Україні на 1,5-2 рази вищі, ніж загалом у країнах ЄС. За прогнозними розрахунками, у період 2004-2015 рр. середньорічні темпи зростання ВВП мали б становити 6-7%. За цей час ВВП нашої країни мало зрости у 2,3-2,4

рази. Таке зростання мало супроводжуватися глибокими якісними перетвореннями, реалізацією завдань сталого розвитку [20, с. 42].

Також, «Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки» передбачала етапи соціально-економічних перетворень і кількісні параметри зростання, яких мало бути три. Це аргументувалося тим, що вирішення завдань, пов'язаних з євроінтеграцією та досягнення усіх цілей разом повинно здійснюватись поетапно.

Перший етап повинен був проходити в період з 2004 року по 2005 рік – це мав бути період формування інституційних, фінансових та організаційних передумов, глибоких якісних перетворень у всіх сферах суспільного життя – економічній, соціальній, політичній, духовній, подолання існуючих системних деформацій, забезпечення сприятливого інвестиційного клімату та необхідних засад, зміцнення конкурентоспроможності вітчизняної економіки, довгострокового економічного зростання, посилення на цій основі авторитету України як стабільного міжнародного партнера.

Другий етап (2006-2009 рр.) мав бути періодом розгорнутого економічного розвитку на основі здійснення комплексної модернізації підприємств, утвердження принципів та механізмів структурно-інноваційної моделі соціально орієнтованої економіки, упорядкування відносин власності, глибокої демократизації суспільних процесів. За ці роки влада повинна була забезпечити збільшення середньорічні темпи приросту ВВП до 7,1%. Одночасно мали залишитися високими (майже 12-13%) темпи зростання інвестицій в основний капітал. Мав бути знижений середньорічний рівень інфляції до 4-5% та повинен був зберегтися високий рівень зростання реальних доходів населення у межах 7-8% за рік.

Третій, заключний, етап (2010-2015 рр.) мав би стати періодом закріплення стійких темпів зростання з акцентами на вирішення широкого комплексу проблем поліпшення добробуту населення, прискореної реалізації

структурних завдань євро інтеграційного курсу України. На цьому етапі середньорічні темпи зростання ВВП мали становити 6%, інвестиції в основний капітал – 11,7%, реальні доходи населення 6,0%. Інфляція в середньому за рік зменшувалася б до 3-4% [20, с.43].

Щойно описана «Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки» втратила свою чинність 01 липня 2015 року. Отже, давайте зробимо висновки стосовної її ефективності.

Що ми маємо на сьогоднішній день. Україна катастрофічно відстає від більшості країн майже за всіма макроекономічними критеріями та оцінками, залишається периферії світових інноваційних систем, що практично унеможлиблює подальший розвиток.

За часи свого відновлювального зростання економіка нашої держави так і не позбавилася глибоких структурних деформацій і досить помітно відстає від розвинутих країн світу за сукупною продуктивністю всіх факторів виробництва та рівнем добробуту населення. Переважна кількість підприємств являються технічно відсталими, енергоємними, із слабкою диверсифікацією продуктів і ринків, що зумовлює низьку адаптивність до зовнішніх подразників і призводить до негативних тенденцій у виробництві.

Економіка України є дуже вразливою до коливань зовнішньої кон'юктури і не справляється із поточними проблемами, а також не готова до нових викликів, включаючи кризову трансформацію фінансових ринків, кліматичні зміни, енергетичні та продовольчі кризи.

Станом на 2014 рік Україна, за інформацією Всесвітнього економічного форуму, посідає 76 місце по конкурентоспроможності серед 134 країн.

Виходячи з вище сказаного, можна стверджувати, що стратегії економічного розвитку які застосовувались в Україні на даний момент, м'яко кажучи, не принесли позитивного ефекту.

Розглянувши стратегії розвитку від самого початку ми побачили позитивні риси, періоди розвитку, таї остання стратегія економічного розвитку була перспективною, так що ж призвело до її явного провалу, що ми сьогодні можемо спостерігати. Давайте розглянемо можливі причини.

Перш за все це моральна застарілість традиційних галузей промисловості, яка проявляється у не конкурентоспроможності підприємств.

Наслідком чого являється масова збитковість останніх і втрата ринків, що виражається у прискоренні і поглибленні падіння внутрішнього виробництва, скороченні робочих місць, вкрай поганому фінансову стані суб'єктів господарювання.

Наступною причиною можна вважати те, що такий стан виробництва обумовлений інституційними причинами, перш за все – домінуванням олігархічної форми власності на виробничі об'єкти, державним протекціонізмом монополії і монополістичною поведінкою корпорацій.

Також, однією із причин є розвалений стан грошово-кредитної системи внаслідок девальвації гривні та інфляції цін, що зруйнувало процес заощадження, обороту й інвестування національного клімату та спричинило вилучення іноземних інвестицій і кредитних ресурсів з економіки.

Досить важливим аспектом, також, являється деградація банківського сектора, який припинив надавати позички виробничим об'єктам, бути концентратором грошових заощаджень громадян, виступати суб'єктом міжбанківського кредитування і перейшов на паразитуюче утримання засобами НБУ. За такого його стану не може відбуватися відновлення виробництва.

Корумпованість органів державної влади, призводять до витоків державних коштів, розподілу державних коштів між високо посадовцями та олігархічним прошарком суспільства, в результаті в державну казну не десятки мільярдів гривень.

Взяти до купи всі ці чинники, додати до них «Революцію Гідності», війну на сході країни (проведення АТО), демографічну, соціальну кризи і отримаємо катастрофічне становище національної економіки.

Отже, можна констатувати, що за для розвитку економіки та країни в цілому, не достатньо лише розробити перспективну стратегії економічного розвитку та вказати декілька шляхів її розвитку. Необхідно спланувати кожен крок стратегії, розробити реформи для подолання чинників, що спричиняють кризові ситуації, сформувати координаційний комітет з контролю виконання реформ, назавжди відкинути корупцію (хоча б в таких масових проявах), підтримати підприємство та відновити виробництво. І лише тоді, на мою думку, хороша та перспективна економічна стратегія може перерости в ефективну.

3. Міжнародний досвід побудови дієвої економічної стратегії держави

Сучасна світова економіка розвивається в умовах дедалі зростаючого поглиблення міжнародного поділу праці, зміцнення й поширення інтеграційних процесів як на галузевому, так і на регіональному рівнях, інтернаціоналізації національних економік, прискорення процесу глобалізації.

Стратегії розвинутих держав спираються на неоліберальні тенденції економічної політики. Держава повинна створювати умови для ефективного функціонування ринку, що зокрема, включає систему гарантії прав власності і обов'язкового виконання контрактів. Важливою функцією держави є забезпечення конкуренції в економічному середовищі країни; вона виражається в антимонопольному законодавстві, в обмеженні імпорتنих перешкод, в ціновому регулюванні для підтримки молодих фірм.

Стратегії економічного розвитку країн, що розвиваються, розробляються також в умовах глобалізації, але їх цілі дещо інші. Більшість країн цього типу значно відстає в економічному розвитку, тому вони не мають часу для тривалої природної еволюції економічних структур, що відповідали б сучасним стандартам розвинутих країн. У таких умовах роль держави в регулюванні економічних процесів повинна бути істотно вищою [17].

Слід дати характеристику економічних стратегій окремих країн. Так, однією із високорозвинених країн є Японія, яка застосовує таку модель економічного розвитку як ієрархічний корпоративізм. Дана модель є основою для розробки економічних стратегій країн. Особливостями, що визначають оригінальність японської економічної моделі, є: історико-економічні умови; рішучість у проведенні економічних реформ та їх ефективність; специфіка соціальних відносин усередині країни, зокрема по вісі уряд-бізнес-населення.

Японський підхід до вирішення проблем економічної безпеки базується на двох принципах:

- збереження та розвиток економічної потужності країни;
- формування сприятливого глобального середовища, що забезпечить максимальну реалізацію національних інтересів [18].

Економічна стратегія США будується на ліберальній моделі. Головна увага приділяється зовнішньоекономічній політиці, яка спрямовується на зміцнення позицій в світовій економіці. Дана діяльність здійснюється через механізм діяльності ТНК, а також через відстоювання інтересів США їх представниками в міжнародних організаціях. Зокрема, йдеться про політику відкритої торгівлі, а також надання великого значення участі в інтеграційних процесах. Напрями економічної політики США полягають у стимулюванні структурної перебудови економіки на основі досягнень нового етапу НТП. Поряд із модернізацією потенціалу традиційних галузей стимулюється швидкий розвиток новітніх галузей. Саме сприяння розвитку являється найбільш конкурентоспроможним секторам економіки США, перш за все, у сфері виробництва інформаційної техніки, а також інформаційних та фінансових послуг.

Економічна система Китаю зосереджена на застосуванні моделі «соціалістичної ринкової економіки». Особливістю такої економічної системи є сполучення планових важелів управління з ринковим. Тобто держава здійснює регулювання на макрорівні, а ринок – на мікрорівні. Серед головних завдань сучасної економічної стратегії Китаю є приватизація збиткових державних підприємств і реструктуризація державного фінансово-банківського сектора на принципі різноманітності форм власності фінансових інститутів [19, с. 215].

Головною стратегічною метою більшості країн, що розвиваються, є індустріалізація економіки. Промислове виробництво в них представлено

переважно переробкою сільськогосподарської продукції, харчовою промисловістю.

Економічні стратегії країн, що розвиваються зосереджені на антикризовій економічній політиці. Це проявляється в тому, що відбувається зростання державних боргів, збільшення видатків на підтримку економіки, а також зросли бюджетні дефіцити. Як і розвинені країни, так і країни, що розвиваються прагнуть до встановлення стабільності в економіці, і основним механізмом реалізації поставлених завдань являється антикризова економічна стратегія, зокрема значна увага приділяється у бюджетно-податковій політиці. Слід вказати на динаміку показників бюджетного дефіциту країн, що розвиваються, а також розвинених країн (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Динаміка показників бюджетного дефіциту окремих країн світу, у
% від ВВП**

Країна/ Рік		2008	2009	2010	2011	2012
Розвинені країни	США	-6,5	-12,7	-10,6	-10,8	-7,5
	Франція	-3,3	-7,5	-7,0	-5,8	-4,9
	Німеччина	-0,1	-3,0	-3,3	-2,3	-1,5
	Японія	-4,2	-10,3	-9,5	-10,0	-8,4
	Італія	-2,7	-5,3	-4,5	-4,3	-3,5
	Іспанія	-4,2	-11,1	-9,2	-6,2	-5,6
	Канада	-0,1	-5,5	-5,5	-4,6	-2,8
Країни, що розвиваються	Китай	-0,4	-3,1	-2,6	-1,6	-0,9
	Індія	-8,0	-10,0	-9,4	-8,3	-7,5
	Бразилія	-1,4	-3,1	-2,9	-2,4	-2,6
	Мексика	-1,3	-4,8	-4,1	-1,8	-2,4
	Латинська Америка	-0,7	-3,7	-2,9	-2,2	-2,2

Джерело: [17].

Як видно із таблиці 3.1, у таких країнах, як Іспанія, США та Японія, дефіцит перевищив 10 % від ВВП. У 2010 році сальдо бюджетів країн з розвинутою економікою погіршилося ще й внаслідок наявності недоліків у системі збору доходів, розширення стимулюючих заходів (Німеччині, США), значного обсягу оборонних видатків (США).

Одним із стратегічних напрямків економічної політики країн, що розвиваються, є переорієнтування виробництва з імпортозамінного на експортоорієнтований [17].

У виборі й реалізації економічних стратегій країн, що розвиваються, є суттєві розбіжності по групах нових індустріальних країн (НІК) і найменш розвинутих країн. Головну роль у становленні нових індустріальних країн зіграла держава. Нею здійснювалася дирижістська політика: жорстка економія валютних коштів, протекціонізм (обмеження імпорту й стимулювання експорту). Створювалися найсприятливіші умови для прямих зарубіжних інвестицій у сфері організації спочатку трудомістких, а пізніше – наукомістких виробництв, залучення нових технологій. Держава шляхом продуманої політики пільгового оподаткування скорочувала розвиток одних галузей і сприяла розвитку інших. Держава постійно контролювала перерозподіл коштів між пріоритетними й допоміжними галузями. Так, обробна промисловість в основному фінансувалась за рахунок коштів сільського господарства і видобувних галузей, а також за рахунок притоку прямих іноземних інвестицій. Пріоритети в економіці постійно змінювались [19, с. 222].

Проблеми найменш розвинутих країн полягають у тому, що вони не мають власних резервів для подолання бідності. Перешкодою економічного розвитку стає також політична нестабільність, відсутність транспортної інфраструктури, низький рівень освіти населення. Вкрай низький рівень накопичення коштів населення і капіталів виробництва унеможлиблює

інвестування галузей для створення засобів виробництва, підготовки кваліфікованої робочої сили, удосконалення технологій.

Досвід міжнародних економічних стратегій вказує на створення сприятливого інвестиційного клімату з метою залучення інвестицій, зокрема пропонується пільгове оподаткування, можливість придбання нерухомої власності іноземними інвесторами. Це сприяє інтенсивному надходженню інвестицій.

Висновки

Отже, в ході дослідження, нами було розглянуто проблему формування стратегії економічної безпеки в Україні, і зроблено такі висновки. Стратегічним напрямком політики нашої держави, як в зовнішній, так і в внутрішній політиці, є однозначна активність участь нашої держави в функціонуванні усіх складових національної безпеки.

Економічна безпека держави є важливою ланкою цілісної безпеки держави, являється базовою умовою дотримання національних інтересів, оскільки саме економіка є рушійною силою розвитку держави. Саме тому, на мою думку, дослідження піднятого питання являється завжди пріоритетними для науковців.

Одним із основних критеріїв ефективної державної стратегії, стосовно економічної безпеки, будь-якої країни являється національна безпека, яку ми розглядаємо відповідно до Концепції національної безпеки України як «стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз», які спричиняються впливом екзогенних та ендогенних чинників. Оскільки матеріальною основою функціонування є продуктивні сили, а базисом суспільних відносин є виробничі відносини, та безпеки держави повинна опиратися потенціал власної економіки, який ми бачимо у вигляді економічної безпеки яка в свою черги залежить від стратегії держави, щодо її забезпечення.

Також, досить важливим питання є чітке окреслення стратегічних цілей, дуже важливим є не планувати їх тактичними заходами, вимушеними, але потрібними задля досягнення певної стратегічної мети, отже, визначення стратегії сприятиме всебічному функціонування системи гарантування економічної безпеки, здійсненню ефективної політики економічної безпеки.

Пріоритети стратегії економічної безпеки необхідно формувати залежно від того чи іншого стану соціально-економічної системи і являються відмінними у різних випадках нестабільних економічних систем.

Характерний для нестабільних економічних систем динамізм у структурі суб'єктів і об'єктів економічної стратегії держави містить потенційну небезпеку відставання або ж неналежного виконання комплексу поставлених стратегічних завдань від реальної динаміки економічної системи.

Міжнародний досвід показує нам, що досягнення значного рівня безпеки держави та економічної безпеки зокрема є гарантом суверенітету та незалежності країни, умовою стабільності, ефективного й гармонійного розвитку суспільства, вітчизняної економіки і держави. Це можна пояснити тим, що економіка являє собою одну з життєво необхідних сторін діяльності суспільства, держави і особистості, саме тому питання державної безпеки неможливо розкрити не оцінивши економічної безпеки та її здатності протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам. Виходячи з попередньо сказаного, варто зазначити, що постійне підтримання економічної безпеки належить до найважливіших національних завдань та являється пріоритетним.

Список використаної літератури

1. Дацків Р.М. Економічна безпека у глобальному вимірі // Актуальні проблеми економіки. - 2012. - №7 (37). - С. 14-15
2. Пендюра М.М. Національна безпека України в контексті сучасних європейських геополітичних трансформацій: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / М.М. Пендюра. - К., 2011. - С. 26
3. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власюк; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при РНБО України. - К., 2012. - С. 48.
4. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29.10.2013 №1277 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.html
5. Маляренко Т.А. Економічна безпека: навчально-методичний посібник - Донецьк: ДонДУУ, 2012. - С. 12-18.
6. В. Петрушевська ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ:ЗМІСТ І КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ // Збірник наукових праць. - 2013. - Вип. 32 - С. 21-28
7. Білорус О.Г. Глобальні тенденції розвитку та трансформації геополітичних і геоекономічних стратегій // Науковий вісник Дипломатичної академії України. - 2014. - Вип. 18 - С. 50-61
8. Горбулін В.П., Власюк О.С., Литвиненко О.В. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». - К.: НІСД, 2014.
9. Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс]: Закон України №964-IV від 19.06.2003 р. (ред. від 05.03.2015) - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

10. Качинський А.Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень: монографія / А.Б. Качинський. - К.: НІСД, 2013. - С. 104
11. Отенко І. П., Іващенко Г.А., Воронков Д.К. / Складові економічної безпеки України та методика їх оцінювання -2013. - С. 7-14
12. Державний та гарантований державою борг України за станом на 31.12.2015 // Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>.
13. Офіційна сторінка Державної служби статистики України [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
14. Витрати і ресурси домогосподарств України у IV кварталі 2013 року (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України): статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. - С. 146
15. Щодо шляхів оптимізації використання оборонних видатків в Україні. Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. -2013 - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/783/>.
16. Т.А. Тищук, Ю.М. Харазішвілі, О.В. Іванов; за заг. ред. Я.А. Жаліла./ Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання: аналіт. доп. / - К.: НІСД, 2014. - С. 96.
17. Козак Ю. Г. Міжнародні стратегії економічного розвитку: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / Ю. Г. Козак, В. В. Ковалевський, Н. С. Логвінова та ін. – 2-ге вид. – К.: Центр учбової літератури. –2009. – 356 с.
18. Бондар А. О. Світовий досвід державного управління економічною безпекою та його використання в Україні. / О. А. Бондар // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=775>
19. Козак Ю. Г. Економіка зарубіжних країн: навч. посібник./ Ю. Г. Козак, В. В. Ковалевський, С.Н. Лебедева, М. Є. Бикова, Н. С. Логвінова, О.

В. Воронова. – Видання 4-е, перероб. та доп. – Київ: «Центр учбової літератури». – 2013. – 292 с.

20. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) "Шляхом Європейської інтеграції" / Авт. кол.: А.С.Гальчинський, В.М.Геець та ін.; Нац. ін-т стратег, дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. - К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. -416 с.

21. Про доповідь Президента України «Про основні засади економічної та соціальної політики» [Електронний ресурс]: Постанова, Доповідь від 19.10.1994 за № 216/94-ВР - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

22. Україна: поступ у ХХІ століття Стратегія економічної та соціальної політики на 2000 - 2004 рр. [Електронний ресурс]: Послання, Стратегія від 23.02.2000 за № 276а/2000 - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.